

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра економіки підприємства та організації підприємницької діяльності
(найменування кафедри)

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня бакалавр
зі спеціальності 076 «підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
(шифр та найменування спеціальності)
за освітньою програмою
«Економіка підприємства та організація підприємницької діяльності»
(назва освітньої програми)

на тему: «Шляхи зниження собівартості продукції
(на прикладі ТОВ «ТЕЛЕКАРТ-ПРИЛАД»)»
(назва теми)

Виконавець:

студент 4 курсу факультету ФЕУП

Нейкова Л. І.

(прізвище, ім'я, по батькові)

_____
/підпис/

Науковий керівник:

Науковий керівник / Експерт

(науковий ступінь, вчене звання)

Грінченко Р.В.

(прізвище, ім'я, по батькові)

_____
/підпис/

ЗМІСТ

ВСТУП	
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕЗЕРВІВ ЗНИЖЕННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА	
1.1. Сутність собівартості продукції та її види.....	
1.2. Методи калькулювання собівартості продукції: зарубіжний та вітчизняний досвід.....	
1.3. Резерви зниження собівартості продукції як один із напрямків підвищення ефективності функціонування підприємств на ринку приладобудування	
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СОБІВАРТОСТІ ТОВ «ТЕЛЕКАРТ-ПРИЛАД»	
2.1. Економічна характеристика підприємства «Телекарт-прилад»	
2.2. Дослідження собівартості продукції на підприємстві ТОВ «Телекарт-прилад» та виявлення резервів її зниження	
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ЗНИЖЕННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ НА ПРИКЛАДІ ТОВ «ТЕЛЕКАРТ-ПРИЛАД»	
3.1. Розробка заходів зниження собівартості продукції на підприємстві ТОВ «Телекарт-прилад».....	
3.2. Оцінка ефективності заходів зниження собівартості продукції на підприємстві.....	
ВИСНОВКИ	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	

В умовах переходу до ринкової економіки собівартість продукції є найважливішим показником виробничо-господарської діяльності будь-якого підприємства. Досягнення оптимального рівня витрат має важливе значення, оскільки дає змогу підприємству збільшувати свій прибуток за умови стабілізації цін і підтримувати конкурентоспроможність на ринку. Управління собівартістю на промисловому підприємстві, яке працює на ринку приладобудування, вимагає своєчасного виявлення наявних резервів і наступного дієвого координування різних сторін господарської діяльності підприємства. У системі показників ефективності виробництва приладів обліку електроенергії та телекомунікаційного обладнання, особливе місце належить собівартості, оскільки в ній сконцентровані основні показники господарської і виробничої діяльності, а саме: ефективність використання фінансових, матеріальних, трудових і інших ресурсів, а отже, якість функціонування працівників, підприємства в цілому, їх переваги, досягнення і втрати та недоліки. Собівартість виробництва безпосередньо впливає на рентабельність, прибуток та бюджет.

1.1. Сутність собівартості продукції та її види

В умовах обмежених ресурсів та досягнення планової економічної ефективності виникає потреба постійного порівняння понесених витрат та отриманих результатів. Ця проблема посилюється під впливом інфляції, коли дані про витрати виробництва необхідно повсякденно порівнювати з майбутніми витратами, значною мірою залежить від впливу факторів зовнішнього середовища. Визначення даного показника необхідне для оцінки виконання плану за цим показником і його динаміки; визначення рентабельності виробництва й окремих видів продукції; виявлення резервів зниження собівартості продукції; визначення цін на продукцію; визначення національного доходу в масштабах країни; розрахунку економічної ефективності впровадження нової техніки, технології, організаційно-технічних заходів; обґрунтування рішення про виробництво нових видів продукції та зняття з виробництва застарілих.

В економічній літературі наводиться ряд визначень поняття «собівартість», кожне з яких встановлює та додає його економічну сутність, цей факт сприяє проведенню найбільш докладного аналізу. **«Собівартість продукції»** – це вартісна оцінка використовуваних у процесі її виробництва та реалізації природних, матеріальних та трудових ресурсів, основних засобів, нематеріальних активів, а також інших витрат. Чим краще працює підприємство, ефективніше використовує виробничі ресурси, тим нижча собівартість продукції.

Аналіз відомих з літератури підходів дозволяє з'ясувати, що серед вчених продовжується дискусія навколо тлумачення сутності «собівартість», що зумовлює відмінності в методологічних підходах до вимірювання останньої.

Так Д.В. Максименко вважає, що собівартість має більш складну природу, ніж витрати, оскільки в ній відображується, з одного боку, продуктова ціль (готова продукція), з іншого – економічно-організаційна, тобто сама діяльність – витрати на підготовку виробництва, запаси, незавершене виробництво, маркетингові дослідження та ін.

А М.І. Маниліч правильно зазначила, що від собівартості продукції слід відрізнити затрати виробництва. При цьому автор зауважує, що змісти термінів «затрати» й «собівартість» можуть поєднуватися в «затратах виробництва». Отже, слід зазначити, що поняття «витрати на виробництво» та «собівартість» не можна ототожнювати. Ці категорії пов'язані тим, що витрати служать основою для розрахунку собівартості, а сама собівартість є формою цільового спрямування витрат. Різниця між витратами виробництва та собівартістю полягає у тому, що собівартість знаходить своє вираження лише в грошовій формі, а витрати виробництва можуть бути як у грошовій, так і у натуральній формах. Крім того, собівартість включає в себе деякі затрати, що є частиною доданого продукту.

Як економічний показник, собівартість використовують для того, щоб:

- 1) оцінити рівень господарювання підприємства та його структурних підрозділів;
- 2) контролювати ефективність витрачених ресурсів;
- 3) визначити економічну ефективність інвестиційної та інноваційної діяльності;
- 4) знайти заходи щодо забезпечення більш ефективного процесу господарювання;
- 5) розробити і встановити ціну на продукцію (роботи, товари і послуги);
- 6) визначити економічну доцільність та вигідність здійснення підприємницької діяльності за різними об'єктами господарювання.

О.В. Попазова в науковій статті «Собівартість продукції: поняття та класифікація» представила наступну класифікація собівартості продукції.

Отже, собівартість розуміється науковцем О.В. Попазовою як співвідношення різних елементів або статей витрат у загальній сумі витрат на виробництво і реалізацію продукції. Структура собівартості може визначатися на основі класифікації витрат за економічно-однорідними елементами і статтями калькуляції, можна виділити такі елементи витрат як: матеріальні витрати (за вирахуванням вартості поворотних відходів); витрати на оплату праці; відрахування на соціальні потреби; амортизація основних засобів і нематеріальних активів та інші витрати. В даний час зміни в структурі собівартості йдуть у напрямі зниження питомої ваги прямих витрат (заробітна плата основних виробничих робітників і основні матеріали на технологічні потреби).

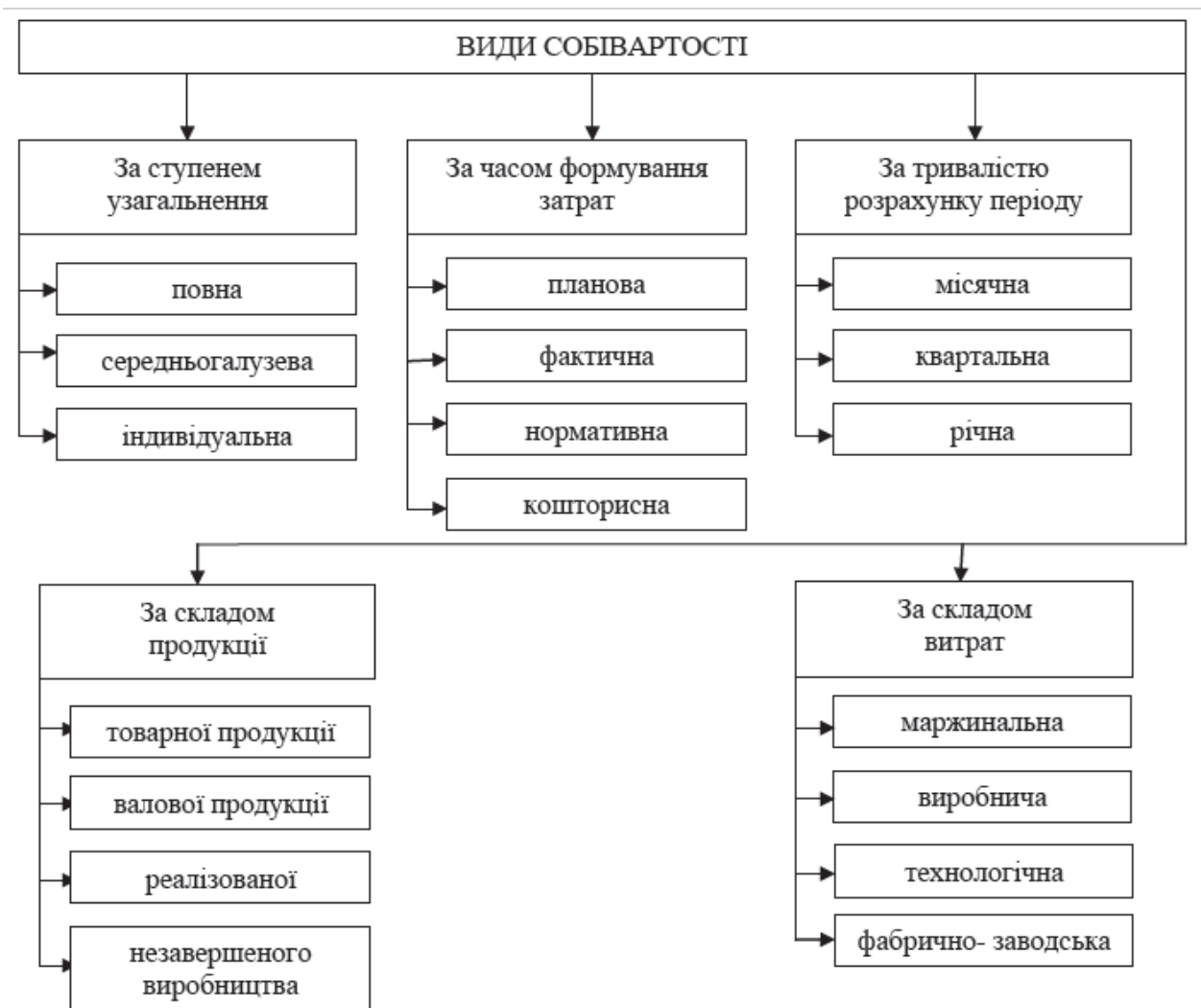

Рис. 1.1. Класифікація собівартості продукції (О.В. Попазова)

Особливу увагу заслуговує класифікація собівартості продукції Ю.І. Матюшиної, яка вважає, що у практиці планування, обліку та контролю продукції використовують різні види собівартості. Собівартість є частиною ціни товару, причому вона відбиває велику частину вартості продукції і залежить від зміни умов виробництва і реалізації продукції

Таблиця 1

Класифікація собівартості продукції підприємства (Ю.І. Матюшина)

Ознака класифікації	Вид собівартості та коротка характеристика
---------------------	--

<p style="text-align: center;">ЗАЛЕЖНО ВІД ПРИЗНАЧЕННЯ</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Планова собівартість визначається перед початком планового року на основі прогресивних норм витрат усіх видів ресурсів на одиницю продукції, цін на сировину, тарифів та ставок, які діють на момент розроблення плану 2. Фактична собівартість це виражені в грошовій формі індивідуальні витрати підприємства за певних умов діяльності підприємства. 3. Нормативна собівартість виражає витрати на виробництво, які розраховані на основі норм використання ресурсів 4. Кошторисна собівартість характеризує витрати на одиницю продукції або замовлення, які виконують у разовому порядку
<p style="text-align: center;">ЗАЛЕЖНО ВІД ПОСЛІДОВНОСТІ ФОРМУВАННЯ ВИТРАТ І МІСЦЯ ВИНИКНЕННЯ</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Технологічна (пряма) собівартість це витрати, безпосередньо пов'язані із технологією виробництва продукції 2. Цехова собівартість це вся сума витрат у грошовому виразі на виробництво продукції у певному цеху (сума технологічної собівартості та загальноцехових витрат) 3. Виробнича собівартість це сукупність усіх витрат у грошовому виразі на виробництво продукції на підприємстві 4. Повна собівартість уся сума витрат не тільки на виробництво (сума виробничої собівартості), а й на збут готової продукції підприємства (сума виробничої собівартості та позавиробничих витрат)

<p style="text-align: center;">ЗАЛЕЖНО ВІД РІВНЯ ФОРМУВАННЯ (ЗА СТУПЕНЕМ УЗАГАЛЬНЕННЯ)</p>	<p>1. Індивідуальна собівартість продукції характеризує витрати окремого підприємства на виробництво та реалізацію продукції</p> <p>2. Середньогалузева собівартість характеризує рівень витрат на продукцію у середньому за сукупністю підприємств галузі</p> <p>3. Галузева собівартість відображає сукупні витрати на виробництво та реалізацію продукції всіх підприємств галузі, тобто являє собою середню собівартість продукції по галузі</p>
<p style="text-align: center;">ЗАЛЕЖНО ВІД ОБ'ЄКТА КАЛЬКУЛЮВАННЯ</p>	<p>1 Собівартість товарної продукції обчислюється на основі елементів витрат, що відображаються в кошторисі, з подальшим їх коригуванням на величину витрат, які не включені у виробничу собівартість продукції, та зміну залишків витрат майбутніх періодів</p> <p>2. Собівартість валової продукції обчислюється на основі елементів витрат (матеріальних, витрат на оплату праці, відрахувань на соціальні заходи, амортизації та інших витрат), що відображаються в кошторисі, з подальшим їх коригуванням на величину витрат, які не включені у виробничу собівартість продукції, та врахуванням зміни залишків витрат майбутніх періодів і резервів наступних витрат</p> <p>3. Собівартість реалізованої продукції обчислюється коригуванням собівартості товарної продукції на зміну залишків нереалізованої продукції</p> <p>4. Незавершене виробництво вартість матеріалів, які безпосередньо знаходяться на стадії обробки</p>

Продовження таблиці 1.1

1	2
ЗАЛЕЖНО ВІД ТРИВАЛОСТІ РОЗРАХУНКОВОГО ПЕРІОДУ	<ol style="list-style-type: none"> 1. Місячна собівартість визначається, виходячи із витрат і кількості виготовленої продукції в певному місяці 2. Квартальна собівартість визначається, виходячи із витрат і кількості виготовленої продукції в певному кварталі 3. Річна собівартість визначається, виходячи із витрат і кількості виготовленої продукції у звітному році

Собівартість входить до числа особливо значимих показників ефективності господарської діяльності. Вона являє собою витрати підприємства на виробництво й обіг, служить основою порівняння витрат і доходів, тобто самоокупності. Собівартість показує, у що обходиться підприємству продукція, скільки можна заробити на продажу продукції або яку «закрутку» зробити понад собівартості, тобто вона є основою ціноутворення. Якщо вартість реалізованої продукції більше собівартості, то має місце, розширене виробництво. Якщо в процесі реалізації продукція менше собівартості, то на підприємстві не забезпечується навіть просте відтворення виробництва.

Таким чином, ураховуючи техніко-економічні фактори на підприємствах, які працюють на ринку приладобудування, показники собівартості можуть бути використані для:

- планування обсягів виробництва продукції в цілому по підприємству та на рівні структурних підрозділів, а також собівартості окремих видів продукції, оскільки планування собівартості продукції є частиною загального плану діяльності;
- контролю за дотриманням планової величини загальних витрат і собівартості одиниці продукції;
- контролю за ефективністю витрачання різних ресурсів;

- прийняття короткострокових управлінських рішень, пов'язаних із визначенням обсягу реалізації, асортименту продукції, а також формування цінової політики підприємства;
- оцінки рівня господарювання підприємства та його структурних підрозділів;
- визначення економічної ефективності інвестиційної та інноваційної діяльності, впровадження заходів щодо забезпечення більш ефективного технологічного процесу господарювання;
- розробки і встановлення цін на продукцію (роботи, товари і послуги);
- визначення економічної доцільності та вигідності здійснення підприємницької діяльності за різними об'єктами господарювання.

Таким чином, за економічною сутністю собівартість - це виражені у грошовій формі витрати різних ресурсів (праці, сировини, матеріалів, основних засобів, фінансових ресурсів) у процесі виробництва, обігу та розподілу продукції, товарів тощо. Максимальне зниження собівартості за умов ринку, кризової економіки, і навіть вільні ціни зумовлюють організації більше звертати увагу отримання прибутку. Ефективність будь-якої підприємницької діяльності залежить від зниження витрат за одиницю продукції чи надання послуг.

1.2. Методи калькулювання собівартості продукції: зарубіжний та вітчизняний досвід

Нині в умовах жорстокої конкуренції на ринках виробництва та продажу продукції ускладнюється виробничий процес, у зв'язку з чим необхідно пристосовуватися до постійно мінливого ринку. Великого значення набуває вибір того чи іншого методу обліку витрат і калькулювання собівартості продукції.

Таблиця 1.2

Характеристика методів калькулювання

Метод калькулювання	Коротка характеристика методу
---------------------	-------------------------------

Позамовний метод	Застосовується при різноманітній діяльності підприємства. Затрати «збираються» за конкретними замовленнями, партіями або договорами.
Попередільний метод	Застосовується при масовому виробництві однорідної продукції. Середні затрати на одиницю продукції визначаються діленням загальної суми затрат на кількість виробленої продукції
Нормативний метод	Затрати обліковуються за встановленими нормативами, а собівартість продукції калькулюється ще на стадії планування виробництва.
Фактичний метод	«Збирається» сума фактично понесених затрат
Змішаний метод	Прямі затрати обліковують за фактичними даними, а накладні – за середнім коефіцієнтом розподілу
Метод «директ - костінг»	Затрати поділяються щодо обсягу виробництва на постійні та змінні, а до собівартості виробленої продукції включаються тільки змінні виробничі затрати. Застосовуються на підприємствах залізничного транспорту, у олієжировому виробництві
Метод «стандарт -костінг»	Планові затрати обліковуються на підставі системи існуючих стандартів.
Метод «поглинутих» затрат	Загальні виробничі затрати відносяться на собівартість виробленої продукції

Дані методи класифікуються за різними ознаками, такими як: об'єкт обліку затрат (позамовний, попередільний), повнота включення затрат у собівартість (за повними або неповними затратами), оперативність обліку (калькуляція фактичних або нормативних затрат) та ін.

Тому визначити якийсь окремий метод як найкращий для будь-якого підприємства неможливо. Застосування кожного з методів має свої особливості й залежить від масштабу підприємства, асортименту продукції тощо.

Найчастіше для обчислення собівартості виготовленої продукції та наданих послуг використовуються такі методи калькулювання як попроцесний та позамовний.

- **Позамовний метод** обліку витрат застосовують у виробництвах, де продукція носить характер замовлень. Цей метод калькулювання зазвичай використовується під час виготовлення одиничних виробів або в дрібносерійних виробництвах. Він також характерний для організацій, що займаються наданням послуг або виконанням різних робіт. У виробничих організаціях позаповне калькулювання може мати місце, якщо виділити виробництво окремого виробу або невеликої партії виробів і отримати інформацію не про середню, а про індивідуальну собівартість
- **Попроцесний метод** використовується в організаціях серійного або масового виробництва, як правило, з безперервним виробничим циклом. При цьому вироби одного виду проходять у заданій послідовності певні процеси, поки не будуть повністю завершені. Попроцесний метод обліку витрат характерний для таких галузей промисловості, як текстильна, нафтопереробна, паперова, хімічна, машинобудівна, лакофарбова та ін. На відміну від позаповного методу в невиробничій сфері попроцесне калькулювання зазвичай не застосовується.

В умовах жорсткої конкуренції однією з основних переваг компанії стає низька собівартість продукції. Помилки при розрахунку собівартості можуть призвести до неправильних управлінських рішень: зняття з виробництва рентабельної продукції або, навпаки, збільшення випуску безперспективного товару. Застосування методики Activity based costing (ABC) дає змогу

керівнику більш точно визначити вартість того чи іншого продукту, особливо в ситуації, коли непрямі витрати перевищують прямі.

Метод ABC-костингу розроблено американськими вченими Р. Купером і Р. Капланом у кінці 80-х років. На сьогодні він набув поширення на Заході. Метод ABC-костингу ґрунтується на тому, що витрати утворюються в результаті виконання певних операцій. Процес розрахунку собівартості виробленої продукції (робіт, послуг) із застосуванням цього методу передбачає калькуляцію витрат за три етапи. На першому етапі вартість непрямих витрат на підприємстві переноситься на ресурси пропорційно до витрат. На другому розробляється структура операцій, необхідних для створення продукції (робіт, послуг). Після цього вартість ресурсів, розрахована на попередньому етапі, переноситься на операції пропорційно до обраних ресурсів. На третьому етапі вартість операції «поглинається» об'єктами витрат. Результат цього – розрахована собівартість об'єктів витрат, наприклад продукції.

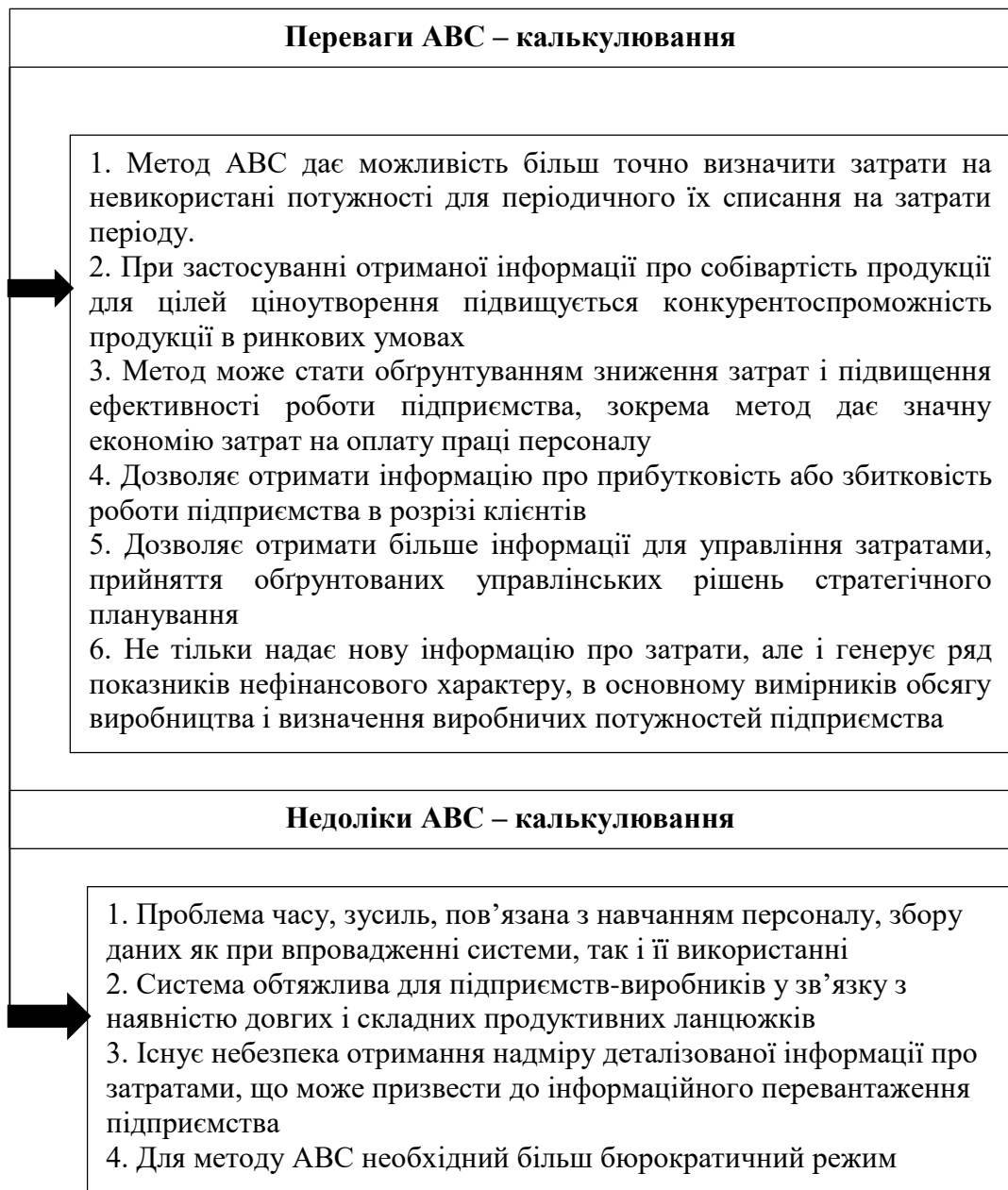

Рис.1.2. Узагальнення сильних і слабких сторін калькулювання на основі діяльності (ABC- калькулювання)

Отже, метод ABC-костингу дає змогу приймати обґрунтовані рішення щодо: – зниження витрат. Їх реальна картина дає можливість точніше визначати види витрат, які потрібно оптимізувати;

- цінової політики. Точне віднесення витрат на об'єкти калькуляції дає змогу визначити нижню межу цін, подальше зниження яких відносно такої межі призводить до збитковості продукту;
- товарно-асортиментної політики. Реальна собівартість дає змогу розробити програму дій стосовно того чи іншого продукту – зняти з виробництва, оптимізувати витрати або підтримувати на поточному рівні;
- оцінки вартості операцій. Можна вирішити, чи доцільно передавати ті чи інші операції підрядникам або слід проводити організаційні перетворення.

В середині ХХ століття була розроблена система калькулювання собівартості за неповними затратами, яка одержала назву «директ-костінг» (direct-costing). Поняття «директ-костінг» (Direct-Costing- System) було вперше введено в 1936 р. американським економістом Д. Харрісоном як облік прямих витрат.

Система «директ-костінг» – це система управлінського обліку, заснована на класифікації витрат на постійні і змінні, що включає у себе облік і аналіз витрат за їх видами, місцями виникнення та носіями, а також облік фінансових результатів діяльності та прийняття оперативних управлінських рішень.

Сутність системи полягає у віднесенні змінних витрат безпосередньо на продукцію, постійних – на рахунку фінансових результатів, тобто під час розрахунку собівартості продукції враховуються тільки змінні витрати, а постійні витрати вважаються витратами періоду і списуються на рахунки продажів у повному обсязі. Тому виробнича собівартість відрізняється від собівартості реалізованої продукції на суму постійних витрат, що впливає на розмір прибутку.

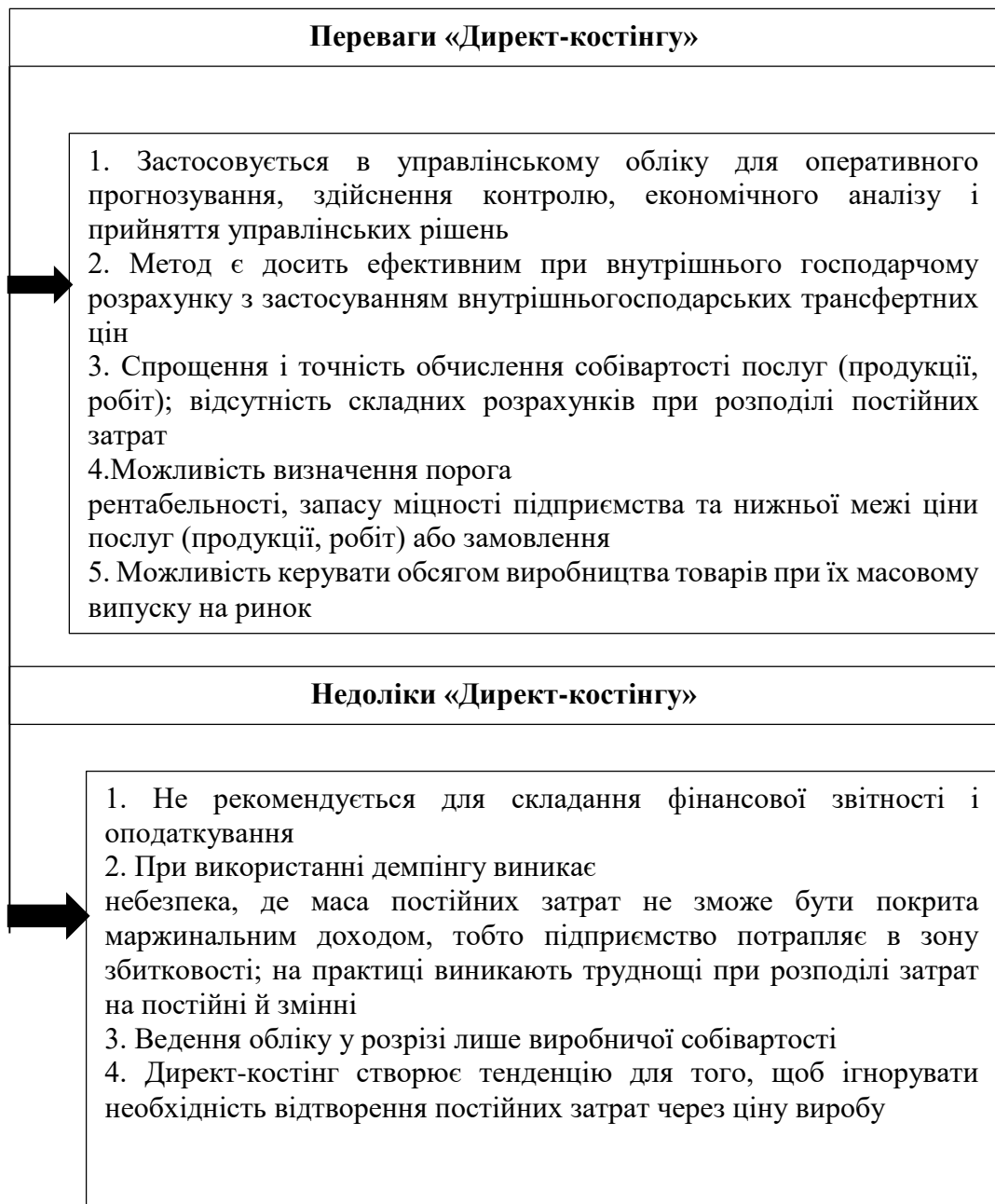

Рис.1.3. Узагальнення сильних і слабких сторін калькулювання на основі «Директ-костінгу»

Система «стандарт-кост» як продовження нормативного методу обліку витрат. Назва «стандарт-кост» (Standard Costs) у широкому сенсі має на увазі собівартість, установлену заздалегідь (на противагу собівартості, полягає у тому, що в облік вноситься те, що повинно статися, а не те, що сталося, враховується не суще, а належне, і відокремлено відображаються виниклі

відхилення. Основне завдання – облік втрат і відхилень у прибутку підприємства.

В основі системи «стандарт-кост» лежить попереднє нормування витрат за елементами та статтями, складання нормативних калькуляцій на основі діючих норм на окремі види виробів і їхні складові частини, уточнення цих калькуляцій у міру зміни діючих норм, роздільний облік фактичних витрат за діючими нормами, щодо змін норм і за відхиленнями від норм, можливість обчислення фактичної собівартості продукції шляхом алгебраїчного підсумовування нормативної собівартості і врахованих змін за місяць норм.

Розглянувши сутність, характерні риси методів калькулювання виробничих затрат, було виявлено, що кожен метод має свої переваги і свої недоліки. Основним завданням, що виникає при виборі методів, є розуміння їх характерних особливостей, з метою уникнення притаманних їм негативних сторін, максимально повно використавши наявні у них переваги.

1.3. Резерви зниження собівартості продукції як один із напрямків підвищення ефективності функціонування підприємств на ринку приладобудування

На сучасному етапі розвитку економіки України дуже важливо найбільш повне використання раніше створеного виробничого потенціалу. Одним з показників, що постійно реагують на умови виробництва і реалізацію продукції приладобудування. Собівартість продукції є якісним показником, який характеризує виробничо-господарську діяльність підприємства. Собівартість відображає витрати підприємства на виробництво та збут продукції, виражені у грошовій формі. Для комплексного аналізу собівартості продукції використовують спеціальні показники, які дають змогу розраховувати та аналізувати витрати підприємства на весь обсяг виготовленої товарної продукції, витрати на виробництво конкретного виду продукції, а також витрати підприємства на отримання кожної гривні виручки.

Шляхи і напрями зниження витрат на виробництво продукції підприємств. О.І. Гоменюк наводить наступні шляхи і напрями зниження витрат на виробництво продукції, які розглядає з точки зору способів досягнення оптимального поєднання якості, що підвищується і витрат, що повинні знижуватися. На думку науковця, зниження витрат на виробництво продукції можна досягти трьома шляхами: технічними, організаційними і економічними.

А Н.М. Бондаренко, який зазначає, що одним із джерел зниження собівартості продукції є зростання продуктивності праці. Цей факт обумовлений тим, що за рахунок зростання продуктивності праці досягається економія заробітної плати, так як зростання продуктивності праці призводить до скорочення витрат на виробництво продукції, а також завдяки зростанню продуктивності збільшується випуск продукції, за рахунок чого досягається зниження собівартості продукції шляхом економії непропорційних витрат. Зменшення витрат матеріалів здійснюється шляхами: скорочення витрат, заміна дорогих матеріалів більш дешевими, зменшення витрат на постачання матеріалів, покращення нормування витрат матеріалів. Скорочення витрат на обслуговування виробництва та на управління досягається головним чином шляхом зменшення чисельності робітників за рахунок застосування ефективніших методів організації управління та обслуговування виробництва, більш прогресивної техніки.

Особливу увагу заслуговує думка Т.А. Городньої, яка вважає що при узагальненні резервів зниження собівартості продукції необхідно враховувати фактори підвищення ефективності використання виробничих ресурсів і їхнього раціонального використання з дотриманням режиму економії.

Науковець Т.А. Городня поєднує шляхи зниження собівартості та підвищення конкурентоспроможності продукції підприємства:

- зниження обсягу браку, підвищення якості продукції;
- здешевлення продукції за рахунок зменшення витрат на сировину та матеріали;

– покращення умов праці та використання нових технологій скріплення пружинних блоків, пошиття та кріплення чохла і т. ін.

Огляд наукової літератури показав, що можна виділити ще й такі шляхи зниження собівартості:

- пошук нових постачальників, дешевшої сировини, матеріалів;
- перегляд штатного розпису чисельності працівників з метою оптимізації їх чисельності;
- підвищення ефективності використання виробничих площ;
- раціональне та економне використання сировини, матеріалів, що досягається впровадженням процесів стосовно дотримання обсягів нормативів виробничих запасів.

В результаті проведеного аналізу статей науковців щодо резервів зниження собівартості продукції можна виділити шість основних груп техніко-економічних чинників, що можуть здійснювати вплив на зниження собівартості продукції

Таблиця 1.3

Напрями економії витрат за групами техніко-економічних чинників

Техніко-економічний чинник	Напрями економії витрат
Підвищення технічності виробництва	<ul style="list-style-type: none"> – збільшення виробничих потужностей в результаті залучення прогресивної техніки; – впровадження інноваційних технологій; – використання безвідходних технологій; – зниження трудомісткості робіт.
Зміна амортизаційних відрахувань на 1 грн. продукції	<ul style="list-style-type: none"> – зміна середньорічної вартості основних засобів; – збільшення обсягів виробництва продукції.

Зміна організаційних умов виробництва та праці	<ul style="list-style-type: none"> – застосування прогресивних методів організації виробництва та праці; – використання мотиваційного механізму на підприємстві; – залучення кваліфікованих працівників та їх постійне навчання; – встановлення довготривалих відносин з надійними постачальниками; – мінімізація втрат та збитків.
Зміна обсягу виробництва	– вигоди від ефекту масштабу.
Зміна структурної складової плану виробництва	– зменшення частки витратомісткої продукції.
Інші чинники	<ul style="list-style-type: none"> – ліквідація застарілих та введення нових цехів і виробництв; – підготовка і освоєння нових видів продукції в діючих об'єднаннях; – зміни в розміщенні виробництва.

Найбільш ефективними шляхами зниження собівартості продукції є впровадження економних технологій виробництва, використання світового досвіду щодо зниження собівартості. Саме ресурсоекономні, ресурсозберігаючі технології – це вихід для українського товаровиробника із затяжної кризи.. Не менш важливим чинником, що сприятиме скороченню витрат підприємств, є дотримання всіх головних принципів ефективного розміщення продуктивних факторів – скорочення шляхів між виробником та покупцем, між виробництвом і сировинною базою.

Отже, систематичне зниження собівартості не тільки забезпечує зростання прибутку підприємства, але й дає державі додаткові джерела як для

подальшого розвитку суспільного виробництва, так і для підвищення матеріального становища працівників. Вплив підприємств на елементи витрат є обмеженим. Однак і він є можливим через незалежне управління показниками, до яких застосовуються встановлені нормативи відрахувань, такі як витрати на оплату праці, структура й джерела її виплати, вартість основних виробничих засобів, їх структура й джерела формування.

Таким чином, підприємству на ринку приладобудування необхідно розробити напрямки зниження витрат та напрямки зміни таких факторів:

- 1) технічного рівня виробництва (втілення нової техніки, технології, механізація та автоматизація виробничих процесів);
- 2) поліпшення використання сировини та матеріалів;
- 3) удосконалення організації виробництва та праці (поліпшення обслуговування виробництва, зменшення витрат на управління, поліпшення використання основних засобів, транспортних витрат).

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СОБІВАРТОСТІ ТОВ «ТЕЛЕКАРТ-ПРИЛАД»

2.1. Економічна характеристика підприємства ТОВ «ТЕЛЕКАРТ-ПРИЛАД»

Одеський завод ТОВ «Телекарт-Прилад» засновано 1995 року. Основним напрямком діяльності підприємства є розробка і серійне виробництво комплексних автоматизованих системних проектів для телекомунікаційної галузі, енергетики, транспорту, комунального господарства з використанням контактних і безконтактних карт

З перших днів свого існування фірма «Телекарт-Прилад» зорієнтувалася на розробку і промислове освоєння наукоємних електронних виробів. Першою великою і в подальшому стала основною темою фірми, стало створення системи електронних засобів оплати товарів і послуг в економіці України. Перше практичне застосування система отримала в частині реалізації проекту «Картковий таксофон та телефонна картка України». Після цього сама чіп-карта стала символом фірми. Орендуючи невеликі приміщення фірма приступала до створення початкової науково-виробничої бази.

До складу підприємства входять чотири основні структури:

1. Приладобудівельний завод – 43000 кв.м., 9 виробничих і адміністративних корпусів, 487 працівників;
2. Спеціально конструкторсько-технологічне бюро (СКТБ) – розробка, впровадження в серійне виробництво нових, в т.ч. програмних продуктів підприємства, випробування та сертифікація виробів заводу;
3. Департамент продажів і маркетингу, завданнями якого є маркетингове дослідження ринку, реалізація продукції, організація рекламно-виставкових заходів.
4. Сервісний центр – гарантійний і післягарантійний супровід продукції, пусконаладжувальні і ремонтні роботи.

Підприємство «Телекарт-Прилад» – одна з провідних компаній України у сфері розробки і виробництва електроприладів і радіоелектронної апаратури побутового і спеціального призначення. Вона спеціалізується також на створенні для кожного приладу унікального програмного забезпечення.

Підприємство «Телекарт-Прилад» працює на ринку приладобудування, який динамічно розвивається. Приладобудування є дуже перспективним напрямом розвитку економіки України, адже ця галузь наукомістка та відображає стан науково-технічного розвитку країни, який є одним з важливих критеріїв її конкурентоздатності на міжнародному ринку.

Зараз ТОВ «Телекарт – Прилад» є одним з найбільших приладобудівних заводів України. Дане підприємство виробляє цілий ряд товарів за наступними категоріями:

- прилад обліку однофазний;
- прилад обліку трифазний;
- пристрої телекомунікації;
- програмні продукти (ПО АСУЕ «Альтаір», Програмне забезпечення Омега, Сервісне програмне забезпечення «Консоль+», Система збору даних «Meter Center»);

- сервісне обслуговування;
- системні рішення (АСУЕ для побутового та комунального споживача, Система АСКОЕ на основі БУЕ, Система АСКОЕ на основі ШУЕК).

Продукція підприємства ТОВ «Телекарт-Прилад» поставляється в Україну, Молдову, Туркменістан, Азербайджан, Казахстан, Узбекистан, Болгарію, Латвію, Чехію, Словачію, Австрію, Італію, Іспанію – найбільшим телекомунікаційним операторам, енергопостачальним компаніям, промисловим та іншим споживачам. ТОВ «ТД «Телекарт-Пром»» – є ексклюзивним дистриб'ютором з продажу приладів обліку електроенергії та телекомунікаційного обладнання, виробництва приладобудівного заводу ТОВ «Телекарт-Прилад».

Виробництво продукції електроприладів і радіоелектронної апаратури побутового і спеціального призначення і реалізація її споживачам, а також отримання прибутку є основою фінансово-господарської діяльності підприємства, тому проаналізуємо основні показники фінансово-господарської діяльності ТОВ «Телекарт – Прилад» за 2020-2022 роки (таблиці).

Російське вторгнення в Україну 2022 року, обмеження накладені воєнним станом, обстріли та блокада портів призвели до зниження чистого доходу від реалізації продукції на 114424 тис. грн. або на 23,08%. Чистий прибуток від реалізації приладів обліку електроенергії та телекомунікаційного обладнання в 2022 році знизився на 16110 тис. грн. або на 26,43%. Рентабельність продажу за чистим прибутком за 2021 – 2022 рр. знизилась з 13,45 % до 11,76%.

Показник фондівіддачі є одним з основних показників ефективності використання основних засобів. Даний показник характеризує величину обсягу виробленої продукції (приладів обліку електроенергії та телекомунікаційного обладнання) в розрахунку на 1 грн. обсягу основних фондів. За 2022 рік загалом по підприємству він знизився на 23,36%. Це пов'язано зі зниженням обсягу виробництва продукції на 110550 тис.грн.

Керівництво ТОВ «Телекарт-прилад» не планувало реалізувати повний комплекс виробництва через ризику укладання угод у зв'язку із воєнним станом.

Проаналізувавши фонд оплати праці на підприємстві ТОВ «Телекарт-прилад», можна дійти до висновку, що за 2021 – 2022 рр. він зменшився на 28176 тис. грн. На зменшення фонду оплати праці вплинуло зниження середноспискової чисельності. Середньооблікова чисельності ПВП в 2022 році зменшилась на 25 осіб, що пов'язано з вимушеним звільненням частини працівників у зв'язку з російським вторгненням в Україну та впровадженням воєнного стану. Продуктивність праці в 2022 році зменшилась на 19,35%, що негативно характеризує використання трудового потенціалу на підприємстві. Це також пов'язано зі зниженням обсягу виробництва продукції через ризику укладання угод у зв'язку із воєнним станом..

Для оцінки впливу зовнішнього та внутрішнього середовища на конкурентоспроможність ТОВ «Телекарт-прилад» використаємо метод SWOT–аналіз.

Таблиця 2.1

SWOT- аналіз ТОВ «Телекарт-прилад»

	Позитивний вплив	Негативний вплив
	Strengths (Сильні сторони)	Weaknesses (Слабкі сторони)
Внутрішнє середовище	<p>1. Відноситься до групи лідерів української галузі з виробництва приладів обліку електроенергії та телекомунікаційного обладнання</p> <p>2. Прилади обліку електроенергії та телекомунікаційне обладнання експортується до 20 країн світу</p>	<p>1. Висока ступінь залежності від позикового капіталу. Висока залежність від оборотних коштів – важко інвестувати в обладнання, сировину</p> <p>2. Висока капіталомісткість виробництва</p> <p>3. Територіальна віддаленість від сировинних ринків</p>

	<p>3. Висока якість продукції</p> <p>4. Великий досвід роботи і хороша репутація у вітчизняних і зарубіжних замовників приладів обліку електроенергії та телекомунікаційного обладнання</p> <p>5. Використання сучасного та високотехнологічного обладнання,</p> <p>6. Наявність інноваційних можливостей виробництва</p> <p>7. Забезпечення гарантій необхідних комплексних поставок телекомунікаційного обладнання</p> <p>8. Власні новітні розробки та технічні рішення виробництва телекомунікаційного обладнання</p>	<p>4. Необхідність коригування цін продукцію, яка визначається різкими змінами цін на сировину і матеріалами</p> <p>5. Нестача коштів на розширення виробництва та впровадження нової продукції.</p> <p>6. Недостатнє лобювання інтересів у державних тендерах.</p> <p>7. Незначне використанні інструментів маркетингу.</p> <p>8. Відсутність маркетингової стратегії виходу на нові зарубіжні ринки</p> <p>6. Залежність від того, що ціни на 90% матеріалів формуються на світовому ринку, а ринок збуту підприємства - це Україна та інші країни ближнього зарубіжжя</p>
--	---	--

Продовження таблиці 2.1

	Opportunities (Можливості)	Threats (Загрози)
Зовнішнє середовище	<p>1. Вихід на нові міжнародні європейські ринки.</p> <p>2. Експортні можливості</p> <p>2. Розширення партнерства з зарубіжними партнерами</p> <p>3. Розширення виробничих ліній</p>	<p>1. Політична нестабільність в країні в умовах російської збройної агресії проти України, обмеження накладені війсьним станом, обстріли та блокада портів.</p>

<p>4. Введення безвізового режиму (можливість вільного відвідування міжнародних конференцій та освітніх заходів)</p> <p>5. Поява можливостей для освоєння західних ринків збуту приладів обліку електроенергії та телекомунікаційного обладнання</p> <p>6. Зростання темпів розвитку галузі приладів обліку електроенергії та телекомунікаційного обладнання</p> <p>7. Висока доцільність договірної політики</p> <p>8. Підвищення ступеню прихильності постачальників до співпраці з підприємством</p> <p>9. Збільшення попиту на телекомунікаційне обладнання</p> <p>10. Участь у міжнародних семінарах і виставках</p> <p>11. Державні цільові програми, субсидії.</p> <p>12. Засвоєння нових ринків збуту приладів обліку електроенергії та телекомунікаційного обладнання</p>	<p>2. Зростання тиску конкурентів галузі приладобудування</p> <p>4. Зниження купівельної спроможності споживачів приладів обліку електроенергії та телекомунікаційного обладнання</p> <p>5. Недостатня державна підтримка галузі приладобудування та додаткові стимули</p> <p>6. Жорстка система оподаткування.</p> <p>7. Відмова банків у наданні довгострокових кредитів для розвитку бізнесу приладобудування</p>
--	--

	13. Залучення нових цільових груп за рахунок розширення товарної політики	
--	---	--

Отже, сильними сторонами ТОВ «Телекарт-прилад» є: відноситься до групи лідерів української галузі з виробництва приладів обліку електроенергії та телекомунікаційного обладнання; прилади обліку електроенергії та телекомунікаційне обладнання експортується до 20 країн світу; висока якість продукції; великий досвід роботи і хороша репутація у вітчизняних і зарубіжних замовників приладів обліку електроенергії та телекомунікаційного обладнання; використання сучасного та високотехнологічного обладнання; наявність інноваційних можливостей виробництва; забезпечення гарантій необхідних комплексних поставок телекомунікаційного обладнання; власні новітні розробки та технічні рішення виробництва телекомунікаційного обладнання

Перспективами розвитку ТОВ «Телекарт-прилад» є: вихід на нові міжнародні європейські ринки; експортні можливості; розширення партнерства з зарубіжними партнерами; розширення виробничих ліній; введення безвізового режиму (можливість вільного відвідування міжнародних конференцій та освітніх заходів); поява можливостей для освоєння західних ринків збуту приладів обліку електроенергії та телекомунікаційного обладнання; зростання темпів розвитку галузі приладів обліку електроенергії та телекомунікаційного обладнання; висока доцільність договірної політики; підвищення ступеню прихильності постачальників до співпраці з підприємством; збільшення попиту на телекомунікаційне обладнання; участь у міжнародних семінарах і виставках; державні цільові програми, субсидії; засвоєння нових ринків збуту приладів обліку електроенергії та телекомунікаційного обладнання; залучення нових цільових груп за рахунок розширення товарної політики.

Головною загрозою для компанії ТОВ «Телекарт-прилад» була в 2022 році і залишається у 2023 році політична нестабільність в країні в умовах російської збройної агресії проти України, обмеження накладені воєнним станом, обстріли та блокада портів.

2.2. Дослідження собівартості продукції на підприємстві ТОВ «Телекарт-прилад» та виявлення резервів її зниження

Аналіз собівартості приладів обліку електроенергії та телекомунікаційного обладнання проводиться з метою виявлення резервів зниження витрат на його виробництво і реалізацію.

Аналізу собівартості приладів має 4 основні етапи обліку електроенергії та телекомунікаційного обладнання.

Перший етап аналізу собівартості продукції - аналіз структури операційних витрат за економічними елементами. Узагальнені вихідні дані для аналізу структури операційних витрат за економічними елементами містить форма № 2 фінансової звітності «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)», а саме розд. III «Елементи операційних витрат». За цими даними можна визначити, до якого типу виробництва належить підприємство за переважанням використовуваних ресурсів (матеріале-, трудо- чи фондомістке).

На основі такого аналізу визначають найактуальніші для підприємства напрямки зниження собівартості.

Вихідні дані й розрахунки для аналізу собівартості продукції за економічними елементами наведені в таблиці.

Таблиця 2.2

Економічні елементи операційних витрат на підприємстві ТОВ «Телекарт-прилад» за 2021 - 2022

№ п/ п	Елементи витрат	Умовні позначен ня	Витрати, тис. грн., за рік		Частка, %, за рік		Відхилення	
			2021	2022	2021	2022	тис. грн.,	відсотк и,
					1	2		

							(гр. 2 - гр. 1)	(гр. 5 : : гр. 1) x x 100 %
А	Б		1	2	3	4	5	6
1	Матеріальні витрати	МВ	21709 9	18825 0	62,0 0	62,30	- 2884 9	-13,29
2	Витрати на оплату праці	ВОП	91230	78500	26,0 5	25,98	- 1273 0	-13,95
3	Відрахування на соціальні заходи	ВС	18246	15700	5,21	5,20	- 2546	-13,95
4	Амортизація	А	9702	9805	2,77	3,25	103	1,06
5	Інші операційні витрати	ІОВ	13883	9895	3,96	3,27	- 3988	-28,73
	Разом		35016 0	30215 0	100	100	- 4801 0	-13,71

Проведемо горизонтальний та структурний аналіз зміни витрат. Як бачимо з таблиці 2,2, найбільшу питому вагу у структурі операційних витрат займають матеріальні витрати, вони у 2022 році зменшились на 28849 тис. грн., або на 13,29%. Отже, зниження матеріальних витрат відбулося за рахунок зменшення обсягу реалізації приладів обліку електроенергії та телекомунікаційного обладнання. Російське вторгнення в Україну 2022 року,

обмеження накладені воєнним станом, обстріли та блокада портів призвели до зниження чистого доходу від реалізації продукції на 114424 тис. грн. або на 23,08%. Витрати на оплату праці у 2022 р. в порівнянні з 2021 р. зменшились на 12730 тис. грн., або на 13,95 %, це зумовлено зниженням середньооблікової чисельності. Середньооблікова чисельності ПВП в 2022 році зменшилась на 25 осіб, що пов'язано з вимушеним звільненням частини працівників у зв'язку з російським вторгненням в Україну та впровадженням воєнного стану.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ЗНИЖЕННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ НА ПРИКЛАДІ ТОВ «ТЕЛЕКАРТ-ПРИЛАД»

3.1. Розробка заходів зниження собівартості продукції на підприємстві ТОВ «Телекарт-прилад»

В умовах воєнного стану та політичної нестабільності в країні в умовах російської збройної агресії проти України, обмеженнями накладеними воєнним станом, особливо актуальним стає питання скорочення виробничих витрат.

Пропонується наступні напрями зниження собівартості продукції на підприємстві ТОВ «Телекарт-прилад»

1. Укладення з постачальниками довгострокових контрактів з метою зниження закупівельних цін.

Далі представимо захід щодо удосконалення роботи з постачальниками на підприємстві ТОВ «Телекарт-прилад», який полягає в тому, щоб укласти з низкою постачальників довгострокові контракти, при цьому досягається зниження закупівельних цін на матеріали, з яких виробляються прилади обліку електроенергії та телекомунікаційного обладнання. Удосконалення роботи з постачальниками значно вплине на ефективність діяльності підприємства ТОВ «Телекарт-прилад», тому що підвищується ритмічність і рівномірність роботи, підвищується якість обслуговування споживачів обладнання, репутація компанії.

У відповідності до умов постачальників допоміжних матеріалів для виробництва приладів обліку електроенергії та телекомунікаційного обладнання при укладанні довгострокових контрактів зниження ціни на придбання допоміжних матеріалів складе 3-5% за умови збереження поточних обсягів закупівлі або їх збільшенні.

Впровадження даної системи вимагатиме від підприємства чіткого планування - спочатку план складається на рік, потім його конкретизують по кожному кварталі.

Орієнтуючись на квартальні заявки заводу ТОВ «Телекарт-прилад», фахівці проводять тендери.

В умовах воєнного стану та політичної нестабільності в країні в умовах російської збройної агресії проти України серйозною перешкодою, що не дозволяє ТОВ «Телекарт-прилад» формувати плани закупівель на тривалий період, є нестабільність курсу національної валюти. Підприємство ТОВ «Телекарт-прилад» робить значні закупки комплектуючих зарубіжного виробництва. При цьому слідувати політиці імпортозаміщення завод може не завжди, так як українські постачальники далеко не в кожному випадку гарантують якість матеріалів для виробництва приладів обліку електроенергії та телекомунікаційного обладнання.

2. Створення єдиного логістичного центру як фактор зниження транспортно-логістичних витрат

Продукція (прилади обліку електроенергії та телекомунікаційне обладнання) ТОВ «Телекарт-прилад» користується попитом як всередині країни, так і за її межами, що пов'язано з ростом кількості інтернет-споживачів та розвитку систем інтегративних комунікацій. Продукція підприємства ТОВ «Телекарт-Прилад» поставляється в Україну, Молдову, Туркменістан, Азербайджан, Казахстан, Узбекистан, Болгарію, Латвію, Чехію, Словачію, Австрію, Італію, Іспанію – найбільшим телекомунікаційним операторам, енергопостачальним компаніям, промисловим та іншим споживачам.

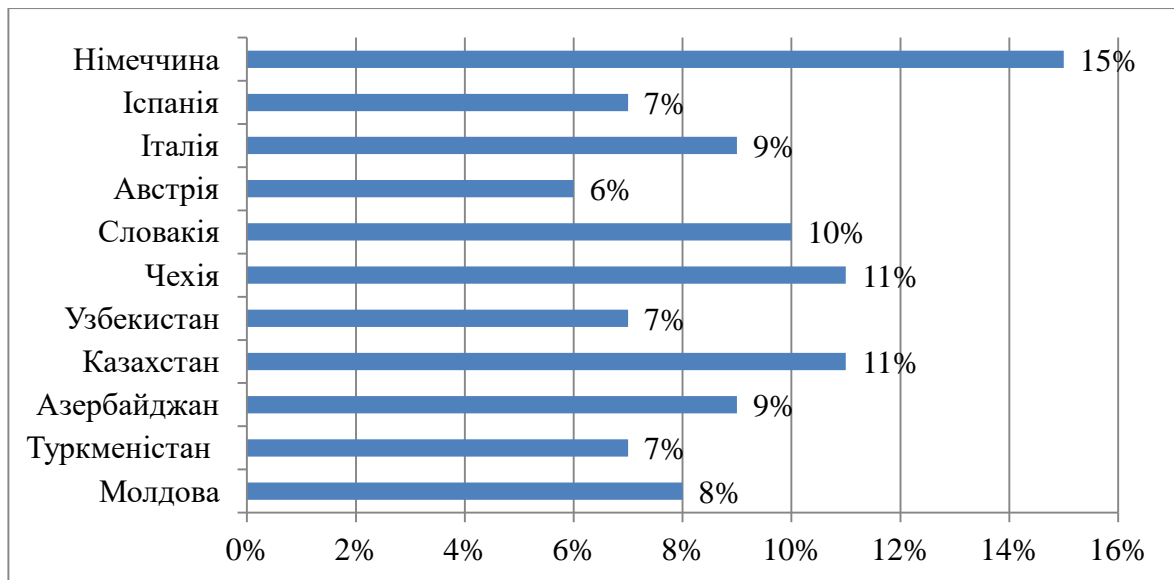

Рис. 3.1. Географічна структура експорту ТОВ «Телекарт-Прилад» у 2022 році, %

Як показали дослідження, в значна частина експортних поставок (58%) в 2022 році здійснювалась в країни Європи: Німеччину (15%), Чехію (11%), Словакію (10%), Австрію (6%), Італію (9%), Іспанію (7%).

Перед відділом маркетингу та продажів ТОВ «Телекарт-прилад» окремо стоїть проблема підвищення міжнародної конкурентоспроможності приладів обліку електроенергії та телекомунікаційного обладнання на українському та європейських ринках.

Особливістю процесу реалізації приладів обліку електроенергії та телекомунікаційного обладнання ТОВ «Телекарт-прилад» є наявність дистриб'юторів на кожному національному ринку, і ринки ЄС не є винятками. Доставка, розмитнення, зберігання приладів обліку електроенергії та телекомунікаційного обладнання ТОВ «Телекарт-прилад» відбувається окремо в кожній країні. В результаті виникають високі витрати, пов'язані з:

- 1) оформленням договорів з клієнтами;
- 2) транспортуванням великої кількості дрібних вантажів;
- 3) диференційованими митними процедурами;
- 4) відсутністю чітко налагодженої логістичної системи.

У зв'язку з цим, пропонується створення єдиного логістичного центру, куди прилади обліку електроенергії та телекомунікаційного обладнання ТОВ

«Телекарт-прилад» будуть поставлятися і розмитнюватися, після чого відправлятися в країну кінцевої реалізації.

Для визначення країни дислокації пропонується розглянути основних європейських споживачів приладів обліку електроенергії та телекомунікаційного обладнання ТОВ «Телекарт-прилад», і визначити країну з найбільш вигідним географічним положенням.

Проаналізувавши географію поставок ТОВ «Телекарт-прилад» і європейський ринок приладів обліку електроенергії та телекомунікаційного обладнання, стає очевидним, що найбільш прийнятним, з боку мінімізації витрат на транспортування та перспектив просування на ринок Європи, є варіант розташування логістичного центру в Німеччині.

Даний логістичний центр ТОВ «Телекарт-прилад» буде виконувати наступні функції:

- оформлення договорів з клієнтами, прийом і обробка заявок;
- збір і транспортовку приладів обліку електроенергії та телекомунікаційного обладнання;
- коротко- і довгострокове зберігання;
- консолідація, розукрупнення, сортування, комплектація та інші операції вантажопереробки;
- перевалка вантажів на інший вид транспорту (транспортний засіб) і доставка вантажів кінцевому споживачу;
- інформаційно-комп'ютерна підтримка сервісних послуг терміналу;
- розрахунки за транспортно-логістичні послуги.

В результаті реалізації єдиного логістичного центру в Європі приладів обліку електроенергії та телекомунікаційного обладнання знизить витрати за рахунок:

- 1) укрупнення партій доставки;
- 2) скорочення кількості поставок;
- 3) уніфікація митних процедур;

4) поліпшення координації та взаємодії логістичних процесів поставок в Європу і, як наслідок, їх стабільності.

3. Впровадження вертикально-фрезерного обробного центру із ЧПУ HWACHEON VESTA для виробництва контролера GSM-шлюз PLC

В умовах ринкової економіки успіх розвитку приладобудівного бізнесу багато в чому залежить від технологій і обладнання. Керівництву заводу ТОВ «Телекарт-прилад» пропонується приділяти серйозну увагу роботі удосконаленню технології виробництва контролера GSM-шлюз PLC. ТОВ «Телекарт-Прилад» є розробником та виробником контролера «GSM-шлюз PLC», який призначений для автоматичного опитування, отримання показань та коригування часу лічильників електричної енергії, а також організації наскрізного каналу обміну даними через GSM-мережу з PLC базовою станцією.

Структурна схема контролера GSM-шлюз PLC представлена на рис. 3.2.

З метою зниження собівартості контролера GSM-шлюз PLC пропонується впровадження вертикально-фрезерного обробного центру із ЧПУ HWACHEON VESTA.

Вертикально-фрезерний обробний центр із ЧПУ HWACHEON VESTA забезпечує високу продуктивність та високу точність на основі конструкції верстата, оптимізованої для обробки деталей. Охолодження шпинделя та станини мінімізує теплові деформації, що забезпечує високу точність при тривалій обробці. Встановлене на верстаті програмне забезпечення Hwacheon підвищує продуктивність і точність, забезпечує кращу якість обробки порівняно з верстатами [27].

3.2. Оцінка ефективності заходів зниження собівартості продукції на підприємстві

Проведемо оцінку ефективності заходів зниження собівартості продукції на підприємстві ТОВ «Телекарт-прилад».

1. Укладення з постачальниками довгострокових контрактів з метою зниження закупівельних цін.

За даними відділу маркетингу ТОВ «Телекарт-прилад» встановлено, що існує можливість укласти довгострокові контракти з наступними постачальниками матеріалів для виробництва приладів обліку електроенергії та телекомунікаційного обладнання: Electric Cable Compounds, Inc. (США), Компанія W.L. Gore & Associated, Inc., ArlanxeoPerformance Elastomers (Нідерланди).

Таким чином, економія від підписання довгострокових контрактів з постачальниками матеріалів для виробництва приладів обліку електроенергії та телекомунікаційного обладнання складе при умові збереження обсягів закупівлі 2868,3 тис. грн, а при здійсненні прогнозу на 2023 рік – 3001 тис.грн.

2. Створення єдиного логістичного центру як фактор зниження транспортно-логістичних витрат

Проаналізувавши географію поставок ТОВ «Телекарт-прилад» і європейський ринок приладів обліку електроенергії та телекомунікаційного обладнання, стає очевидним, що найбільш прийнятним, з боку мінімізації витрат на транспортування та перспектив просування на ринок Європи, є варіант розташування логістичного центру в Німеччині.

В результаті реалізації єдиного логістичного центру в Європі приладів обліку електроенергії та телекомунікаційного обладнання знизить витрати за рахунок: укрупнення партій доставки; скорочення кількості поставок; уніфікація митних процедур; поліпшення координації та взаємодії логістичних процесів поставок в Європу і, як наслідок, їх стабільності.

Впровадження єдиного логістичного центру в Європі дозволить скоротити витрат на 7% за рахунок на доставки, розмитнення, зберігання приладів обліку електроенергії та телекомунікаційного обладнання, які перевозяться у країни Європи розраховано за проєктованими даними відділу маркетингу та продажів ТОВ «Телекарт-прилад»

3. Впровадження вертикально-фрезерного обробного центру із ЧПУ HWACHEON VESTA (Південна Корея) для виробництва контролера GSM-шлюз PLC

Нами пропонується керівництву заводу ТОВ «Телекарт-прилад» приділяти серйозну увагу роботі удосконаленню технології виробництва контролера GSM-шлюз PLC. ТОВ «Телекарт-Прилад» є розробником та виробником контролера «GSM-шлюз PLC», який призначений для автоматичного опитування, отримання показань та коригування часу лічильників електричної енергії, а також організації наскрізного каналу обміну даними через GSM-мережу з PLC базовою станцією.

З метою зниження собівартості контролера GSM-шлюз PLC нами пропонується впровадження вертикально-фрезерного обробного центру із ЧПУ HWACHEON VESTA (Південна Корея) . Вертикально-фрезерний обробний центр із ЧПУ HWACHEON VESTA забезпечує високу продуктивність та високу точність на основі конструкції верстата, оптимізованої для обробки деталей.

Вертикально-фрезерний обробний центр із ЧПУ HWACHEON VESTA:

- HAI – функція фірми HWACHEON, високоточна система управління параметрами обробки контуру. Попереднє зчитування до 600 (опціонально) програмних блоків, забезпечує стабільну точність та обробку деталі без збоїв і системних помилок. Особливо ефективна при обробці на високих швидкостях;
- HECC – функція фірми HWACHEON, система вибору стратегії обробки деталі. Попередньо встановлено програма з власним графічним інтерфейсом і параметрами обробки, з можливістю вибору між максимальною продуктивністю - при чорновій обробці, і високою точністю - при чистової. Діапазон значень від 1.0 до 9.0. параметра «В» (81 крок) дозволяє оператору швидко вибрати режим обробки. Мінімізація часу обробки на налагодження технології і виготовлення деталі;

- HSDC – функція фірми HWACHEON, електронна компенсація теплових розширень шпинделя. Компенсація зазору, що виникає на прилеглих поверхнях торця шпинделя і оправлення інструменту, за допомогою гідравлічної системи і вбудованих температурних датчиків. Ефективна при роботі приводу на граничному режиму і при максимальних температурних перевантаженнях;
- HTLD – функція фірми HWACHEON, визначення і контроль навантаження на інструмент. Функція призначена для контролю зусилля на інструменті і запобігання аварійних поломок інструменту.

Отже, впровадження лінії обладнання «Вертикально-фрезерний обробний центр із ЧПУ HWACHEON VESTA» (Південна Корея) дозволить:

- знизити витрати по утриманню і експлуатації обладнання, витрати на ремонтні роботи по обладнанню;
- значно зменшити річне споживання електроенергії;
- знизити загальні експлуатаційні витрати за рік на 1026910 грн. і отримати прибуток в тому ж розмірі;
- здійснити заміну обладнання виключно за рахунок амортизаційного фонду і вивільнити з нього кошти для розширеного відтворення виробничих фондів;
- окупити капітальні вклади в економічно ефективний строк.

ВИСНОВКИ

Комплексний аналіз резервів зниження собівартості продукції підприємства на прикладі підприємства ТОВ «Телекарт-прилад» дозволило зробити відповідні висновки.

1. Собівартість продукції – це вартісна оцінка використовуваних у процесі її виробництва та реалізації природних, матеріальних та трудових ресурсів, основних засобів, нематеріальних активів, а також інших витрат. Собівартість промислової продукції включає в себе багато видів витрат, а саме: на сировину та матеріали, комплектувальні вироби, напівфабрикати, попутну продукцію, загальновиробничі

витрати, витрати на основну та додаткову заробітну плату, відрахування на соціальне страхування тощо. Від рівня собівартості залежить прибуток, рівень цін, рентабельність та інші показники.

2. Нараховуватись собівартість може такими способами: простим; нормативним; позамовним; попередільним. Кожен метод залежить від галузі, складності, структури та обсягів виробництва. Поряд зі східними методами обліку витрат існують і західні: облік витрат за методом ABC, облік витрат за системою «директ-костинг», облік витрат за системою «стандарткост», облік витрат за системою ЛТ. Найбільш відомі з них – системи «директ-костинг» та «стандарт-кост». Розглянувши сутність, характерні риси методів калькулювання виробничих затрат, нами було виявлено, що кожен метод має свої переваги і свої недоліки. Основним завданням, що виникає при виборі методів, є розуміння їх характерних особливостей, з метою уникнення притаманних їм негативних сторін, максимально повно використавши наявні у них переваги.
3. Зниження собівартості продукції промислового підприємства є однією з головних цілей. Цього можна досягти за допомогою таких дій: упровадження нових технологій; автоматизації виробництва; скорочення постійних витрат унаслідок зростання обсягів виробництва; зміни якості та структури продукції; ефективного використання ресурсів та відходів виробництва. Вдосконалення механізму управління витратами ефективно тільки на основі комплексного системного підходу до вирішення проблеми зниження собівартості продукції на виробничому підприємстві.

Таким чином, підприємству на ринку приладобудування необхідно розробити напрямки зниження витрат та напрямки зміни таких факторів:

- 1) технічного рівня виробництва (втілення нової техніки, технології, механізація та автоматизація виробничих процесів);
- 2) поліпшення використання сировини та матеріалів;

3) удосконалення організації виробництва та праці (поліпшення обслуговування виробництва, зменшення витрат на управління, поліпшення використання основних засобів, транспортних витрат).

4. Підприємство «Телекарт-Прилад» працює на ринку приладобудування, який динамічно розвивається. Підприємство «Телекарт-Прилад» – одна з провідних компаній України у сфері розробки і виробництва електроприладів і радіоелектронної апаратури побутового і спеціального призначення. Вона спеціалізується також на створенні для кожного приладу унікального програмного забезпечення.

Сильними сторонами ТОВ «Телекарт-прилад» є: відноситься до групи лідерів української галузі з виробництва приладів обліку електроенергії та телекомунікаційного обладнання; прилади обліку електроенергії та телекомунікаційне обладнання експортується до 20 країн світу; висока якість продукції; великий досвід роботи і хороша репутація у вітчизняних і зарубіжних замовників приладів обліку електроенергії та телекомунікаційного обладнання; використання сучасного та високотехнологічного обладнання; наявність інноваційних можливостей виробництва; забезпечення гарантій необхідних комплексних поставок телекомунікаційного обладнання; власні новітні розробки та технічні рішення виробництва телекомунікаційного обладнання

Перспективами розвитку ТОВ «Телекарт-прилад» є: вихід на нові міжнародні європейські ринки; експортні можливості; розширення партнерства з зарубіжними партнерами; розширення виробничих ліній; введення безвізового режиму (можливість вільного відвідування міжнародних конференцій та освітніх заходів); поява можливостей для освоєння західних ринків збуту приладів обліку електроенергії та телекомунікаційного обладнання; зростання темпів розвитку галузі приладів обліку електроенергії та телекомунікаційного обладнання; висока доцільність договірної політики; підвищення ступеню прихильності постачальників до співпраці з підприємством; збільшення попиту на телекомунікаційне обладнання; участь

у міжнародних семінарах і виставках; державні цільові програми, субсидії; засвоєння нових ринків збуту приладів обліку електроенергії та телекомунікаційного обладнання; залучення нових цільових груп за рахунок розширення товарної політики.

Головною загрозою для компанії ТОВ «Телекарт-прилад» була в 2022 році і залишається у 2023 році політична нестабільність в країні в умовах російської збройної агресії проти України, обмеження накладені воєнним станом, обстріли та блокада портів.

5. Аналіз основних техніко-економічних показників свідчать про середній рівень ефективності виробничої діяльності, але в 2022 році простежується тенденція до погіршення виробничо-господарської діяльності ТОВ «Телекарт-прилад» у зв'язку з російським вторгненням в Україну 2022 року, обмеженнями накладеними воєнним станом, обстрілами та блокадами портів.

7. Нами пропонуються наступні заходи зниження собівартості продукції на підприємстві ТОВ «Телекарт-прилад»:

1) Укладення з постачальниками довгострокових контрактів з метою зниження закупівельних цін. У відповідності до умов постачальників допоміжних матеріалів для виробництва приладів обліку електроенергії та телекомунікаційного обладнання при укладанні довгострокових контрактів зниження ціни на придбання допоміжних матеріалів складе 3-5% за умови збереження поточних обсягів закупівлі або їх збільшенні. На підприємстві існує можливість укласти довгострокові контракти з наступними постачальниками матеріалів для виробництва приладів обліку електроенергії та телекомунікаційного обладнання: Electric Cable Compounds, Inc. (США), Компанія W.L. Gore & Associated, Inc., ArlanxeoPerformance Elastomers (Нідерланди). Економія від підписання довгострокових контрактів з постачальниками матеріалів для виробництва приладів обліку електроенергії та телекомунікаційного обладнання складе при умові збереження обсягів закупівлі 2868,3 тис. грн, а при здійсненні прогнозу на 2023 рік – 3001 тис.грн.

2) Створення єдиного логістичного центру як фактор зниження транспортно-логістичних витрат . Впровадження єдиного логістичного центру в Європі дозволить скоротити витрат на 7% за рахунок на доставки, розмитнення, зберіганні приладів обліку електроенергії та телекомунікаційного обладнання, які перевозяться у країни Європи. Транспортно-логістичні витрати на доставку, розмитнення, зберігання приладів обліку електроенергії та телекомунікаційного обладнання ТОВ «Телекарт-прилад» після впровадження впровадження єдиного логістичного центру в Європі скоротяться на 953 тис. грн.

Але цей захід має подвійний ефект. За рахунок відкриття логістичного центру логістичного центру доставки, розмитнення, зберігання приладів обліку електроенергії та телекомунікаційного обладнання ТОВ «Телекарт-прилад» в Європі (Німеччині):

– є перспективи укласти додаткові угоди зі споживачами приладів обліку електроенергії та телекомунікаційного обладнання ТОВ «Телекарт-прилад» у Німеччині і відповідно підвищити прибуток компанії (ефективність розрахована вище);

– є можливість економії витрат на 7% за рахунок на доставки, розмитнення, зберіганні приладів обліку електроенергії та телекомунікаційного обладнання ТОВ «Телекарт-прилад», які перевозяться у країни Європи.

3) Впровадження вертикально-фрезерного обробного центру із ЧПУ HWACHEON VESTA (Південна Корея) для виробництва контролера GSM-шлюз PLC. З метою зниження собівартості контролера GSM-шлюз PLC нами пропонується впровадження вертикально-фрезерного обробного центру із ЧПУ HWACHEON VESTA (Південна Корея) . Вертикально-фрезерний обробний центр із ЧПУ HWACHEON VESTA забезпечує високу продуктивність та високу точність на основі конструкції верстата, оптимізованої для обробки деталей.

Впровадження вертикально-фрезерного обробного центру із ЧПУ HWACHEON VESTA (Південна Корея) дозволить:

- знизити витрати по утриманню і експлуатації обладнання, витрати на ремонтні роботи по обладнанню;
- значно зменшити річне споживання електроенергії;
- знизити загальні експлуатаційні витрати за рік на 1026910 грн. і отримати прибуток в тому ж розмірі;
- здійснити заміну обладнання виключно за рахунок амортизаційного фонду і вивільнити з нього кошти для розширеного відтворення виробничих фондів;
- окупити капітальні вклади в економічно ефективний строк.

Отже, впровадження заходів зниження собівартості продукції на підприємстві ТОВ «Телекарт-прилад» дозволить знизити собівартість і відповідно підвищити прибуток на 4980,91 тис. грн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кучер В.А. Фактори зниження собівартості продукції на промислових підприємствах в сучасних умовах URL: http://masters.donntu.org/2019/ief/dubovoi/library/s8_11_kucher.pdf
2. Вудвуд В.В. Резерви зниження собівартості продукції як один із напрямків підвищення ефективності функціонування підприємства. *Інноваційна економіка*. 2016. № 8. С. 100-103.
3. Голишова І.С. Резерви зниження собівартості продукції URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/vcpi/TPtEV/2019_6/statti/17Golish.pdf
4. Бондаренко Н.М. Собівартість продукції: економічна сутність та її види *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2018. Вип.11. С. 51 – 54.
5. Гоменюк О.І. Необхідність зниження собівартості продукції з метою забезпечення конкурентоспроможності продукції підприємств *Культура народів Причорномор'я*. 2018. № 244. С. 21-26.

6. Распопова В.А. Шляхи зниження собівартості продукції підприємства *Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського*. 2017. Випуск 20. С.260 – 262.
7. Городня Т.А. Оптимізація собівартості продукції підприємства *Економіка промисловості*. 2018. № 1. С. 114–123.
8. Костецька Н. Факторний підхід до формування стратегії зниження витрат підприємства. *Галицький економічний вісник*. 2018. № 1(30). – С. 159-166
9. Миронова Ю.Ю. Економічна сутність собівартості продукції та шляхи її зниження *Науковий вісник ЧДІЕУ*. 2018. № 4 (12). С. 182–191.
10. Кувшинова А. О. Резерви зниження собівартості продукції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. 20(3). С. 54-59.
11. Максименко Д.В. Аналіз резервів зниження собівартості продукції *Приазовський економічний вісник*. 2019. Випуск 5(16). С. 351 – 355.
12. Маниліч М.І. Собівартість продукції: теоретичний аспект. *Економіка та суспільство : електронне наукове видання*. 2020. № 13. С. 351-358.
13. Болюх М.А. Економічний аналіз : навч. посібник. Вид. 3-ге, перероб. і доп. К. : КНЕУ, 2019. – 556 с.
14. Цал-Цалко Ю.С. Витрати підприємства. Київ : ЦУЛ, 2015. 656 с.
15. Міценко Н.Г. Собівартість як економічна категорія та її місце серед витрат підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2019. № 19(4). – С. 129-132.
16. Распопова В.А. Шляхи зниження собівартості продукції підприємства *Ефективна економіка*. 2019. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7464>
17. Попазова О.В. Собівартість продукції: поняття та класифікація *Бізнес Інформ*. 2018. № 9. С. 187–190.

- 18.Мартінова Л.Б., Шарко В.В. Аналіз резервів зниження собівартості продукції. *Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського. Економіка і управління*. 2020. Т. 31. № 2. Ч. 1. С. 222- 228.
- 19.Безсмертна О.В., Адлер О.О., Білоконь Т.М. Шляхи зниження собівартості продукції підприємства. *Економіка та суспільство : електронне наукове видання*. 2020. № 13. С. 351-358.
- 20.Лупак Р.Л. Економіка підприємства : навч. посіб. Львів. ЛКА, 2019. 484 с.
- 21.Рибак І.В., Гут Л.В. Собівартість продукції як важливий показник ефективності роботи підприємства. *Економічні науки*. 2021. Вип. 9. С. 17 – 20.
- 22.Матюшина Ю.І. Вплив техніко-економічних факторів на собівартість товарної продукції на підприємствах. *Економіка і регіон*. 2018. № 1. - С. 130-136.
- 23.Присяжнюк С.В. Методи калькулювання виробничих затрат: зарубіжний та вітчизняний досвід URL: http://www.rusnauka.com/34_NIEK_2018/Economics/74551.doc.htm
- 24.Маркус О. Застосування ABC-костингу при калькулюванні собівартості продукції. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2018. № 1. С. 64-71.
- 25.Офіційний сайти компанії ТОВ «Телекарт-Прилад» URL: <https://telecard.odessa.ua/>
- 26.Фінансова звітність ТОВ «Телекарт-Прилад» URL: <https://smida.gov.ua/>
- 27.Обладнання для виробництва HWACHEON VESTA URL: <https://ditc-contact.ua/product/vertikalno-frezernij-obrobrij-centr-iz-chpu-hwacheon-vesta-1050b-bt-50/>
- 28.Зав'ялова Е.С. Облік витрат за центрами відповідальності. *Проблеми сучасної економіки*. 2017.№ 18. С. 174–177.
- 29.Скрипник М. І. Особливості калькулювання собівартості продукції *Міжнародний збірник наукових праць*. 2018. № 1(16). с. 263-272